

ДО СПЕЦИФІКИ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ АРХЕОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ

Деякі важливі тенденції розвитку зарубіжної археології, особливості формування та функціонування вітчизняної археології значною мірою визначили її сучасний стан.

Автор розглядає періоди розвитку археологічних знань, що виділені В. Ф. Генінгом; аналізує процедуру наукового дослідження в археології, зупиняючись, зокрема, на культурологічних та соціологічних реконструкціях, рівні соціокультурних узагальнень.

Тенденція обмежити предмет археології розкопками, описом і систематизацією матеріалів, а інформацію історичного характеру, якою володіють артефакти, віднести до сфери вивчення «доісторії» (prehistory) [1], не знайшла практичного використання. При цьому підході, як неодноразово вказували науковці [2], ми маємо штучний розрив різних рівнів процедури дослідження об'єкта археології. Значні потенційні можливості для прогресу археології, на наш погляд, мали інші напрями, зокрема дескриптивна археологія, «нова археологія», теоретична археологія (французька школа), соціальна археологія (школа К. Ренфрю), інтерпретаційні розробки соціокультурного характеру археологів США, культурологічний напрям інтерпретації археологічного матеріалу (В. М. Массон), «соціоархеологія» (Д. Ф. Генінг).

Деякі аспекти розвитку зарубіжної археології

Процедура наукового аналізу в археології та проблеми реконструктивних розробок на основі археологічних матеріалів постійно хвилювали науковий світ ХХ ст. Дослідницькі програми різних шкіл і напрямів відрізнялись як науковою результативністю, так і низкою недоліків [3].

Незважаючи на дещо перебільшене зацікавлення формальними процедурами, часто низький рівень узагальнення різноманітних аналітичних та дескриптивних схем, напрям дескриптивної археології порушив питання логіки й методики наукового пізнання [4].

«Нова археологія» ставила завданням реконструкції економічних, соціальних та ідеологічних систем давніх суспільств, вивчення загальних закономірностей культурно-історичного розвитку [5]. Позитивним було і широкое використання гіпотетико-дедуктивного методу, методики системного аналізу та моделювання. Представників цієї течії, насамперед, помилково звинувачували в розгляді всіх підсистем у структурі давніх суспільств як рівнодіючих величин (з позицій радянської археології вирішальну роль у розвитку суспільного життя відігравала економіка).

Основна мета досліджень французької школи теоретичної археології - удосконалення логічної

структури наукових досліджень та логіко-семантичного апарату [6]. Приділяється особлива увага розробці понятійної сітки з упорядкованими відносинами між основними категоріями понятійного апарату. Як окремий інтерпретаційний блок в археології, що використовує, зокрема, етнографічні моделі, розглядається етноархеологія.

К. Ренфрю зосереджував увагу на реконструкції соціальних систем та соціальних відносин давніх суспільств; на вивченні культурного процесу, використовуючи теорію катастроф для розриву культурного розвитку; критично відносився до декларації загальних закономірностей; вважав необхідним детальне вивчення життєдіяльності стародавнього населення, адже вона обумовлює змінність артефактів при різних умовах [7]. На думку В. М. Массона, напрями і теми наукових досліджень К. Ренфрю та його послідовників (соціальна археологія) дещо співзвучні з традиційною тематикою радянської археології [8].

Археологи США приділяють основну увагу формулюванню загальних соціокультурних концепцій, хоча з точки зору вітчизняних науковців не завжди достатньо їх аргументують [9].

Впродовж 70-х - 80-х рр. проходила творча адаптація вітчизняними вченими основних досягнень західної науки, хоча в публікаціях тих часів ці зрушення відбивалися далеко не адекватно. Так чи інакше, кожен з вищезазначених напрямів знайшов відображення в сучасному періоді розвитку вітчизняної археології.

Періоди розвитку вітчизняної археології

До історії археології неодноразово зверталися науковці [10], концентруючи увагу як на специфічних рисах періодів її розвитку, так і на еволюції поглядів на об'єкт і предмет науки в археології.

В. Ф. Генінг поділяє історію розвитку археології на три періоди (в деяких працях автор називає їх етапами) [11]. До 60-70 рр. ХІХ ст. основним завданням археології вважалось нагромадження джерел, але метою було, на думку В. Ф. Генінга, доведення природно-історичного походження і розвитку людини. Цей період дослідник називає «археологією старожитностей» та підкреслює, що

протягом нього археологічні знання виявилися недостатньо диференційованими від історичних і навіть природничих. Обґрунтовуючи назву наступного періоду (60-70 рр. XIX ст. – 30 рр. XX ст.) як «культурархеологію», В. Ф. Генінг вказує, що археологічні залишки підводяться під поняття «культура» (риса, яка відрізняє людське суспільство від природи), а основна пізнавальна концепція базується на принципах культурно-історичного розвитку і зводиться до опису елементів культури тих чи інших регіонів, порівнянню їх у синхронному та діахронному плані. Сучасний період розвитку археологічних знань, що розпочався у вітчизняній науці з 30-х рр. XX ст., а в західній – в 60-х рр. XX ст., В. Ф. Генінг пов'язує з дослідженням історії давніх суспільств з позиції розкриття закономірностей їх соціально-економічного розвитку і називає «соціоархеологією» («археологією соціума»). Археологію старожитностей та «культурархеологію» дослідник розглядає як допредметний етап розвитку науки, як період формування умов для становлення науки.

В. Ф. Генінг зазначає, що вирішальним поштовхом до становлення соціоархеології був зовнішній імпульс – впровадження марксистських основ у суспільні науки, що це привело до своєрідної ситуації, коли культурархеологія ще не використала всіх своїх можливостей в отриманні нового знання і розвивалась паралельно з соціоархеологією [12]. Дещо пізніше було констатовано, що різноманітні культурологічні та культурно-історичні концепції фактично вичерпали можливість забезпечення прогресу археологічної думки [13]. Варто нагадати, що, розробляючи тему проблемних ситуацій та наукових революцій в археології [14], В. Ф. Генінг доходить висновку, що кожний попередній період зі своїми методологічними установками включається в наступний як окремий граничний варіант [15].

Розглядаючи об'єкт дослідження в археології, В. Ф. Генінг виділяє такі напрями, як класичний, еволюційний, палеоетнологічний, соціологічний та історико-соціологічний [16]. Перший з них співвідноситься з початковим етапом розвитку археологічних знань і має за об'єкт пізнання давні речі як такі, тобто старожитності. Еволюційному напрямку (2-га пол. XIX ст.) притаманне розмежування елементів культури за різними функціональними групами, трактування ускладнення форми предметів чи решток споруд як показника розвитку культури. Особлива увага приділяється вивченню взаємозв'язків між речами певних комплексів, що формувало уявлення про пам'ятник як об'єкт дослідження археології і відповідало ідеї еволюціонізму про організм як основу існування всього живого. Основні завдання палеоетнологічного напрямку – просторово-хронологічна диференціація пам'яток по культурних комплексах (археологічних культурах) та виявлення специфіки останніх. У 30-70-х рр. XX ст. був поширений, згідно з В. Ф. Генінгом, соціологіч-

ний напрям, тобто дослідження окремих суспільств з їх конкретною соціально-економічною структурою, культурною своєрідністю, зв'язками тощо. Як бачимо, цей напрям відповідає емпіричному рівню соціоархеології. Якщо соціологічний напрям розглядав суспільство ніби в статиці, в розрізі однієї археологічної культури, то завдання історико-соціологічного напрямку (з 70-х рр.) В. Ф. Генінг визначає як вивчення суспільства в соціально-часовому русі й співвідноситься з теоретичним рівнем соціоархеології. Дослідник зазначає, що хоч вищезгадані напрями і виникли в різні періоди, вони продовжували співіснувати, впливаючи один на одного [17].

Рівень пізнання об'єкта знаходить відображення саме у визначенні специфічності предмета. Розглядаючи еволюцію поглядів на предмет науки в археології [18], В. Ф. Генінг говорить, що у XVIII – на початку XIX ст. завданням археології було довести, що археологічні пам'ятки є залишками культури минулих суспільств. Згодом завдання археологічного пізнання зводиться до упорядкування археологічних матеріалів у часі та до їх просторового розмежування. Рубіж 20-30-х рр. XX ст. був початком нового етапу в розвитку предмета археології, основною метою стають теоретичні дослідження з історії давніх суспільств. Підсумовуючи, дослідник підкреслює, що в розвитку специфічного предмета археологічного пізнання можна виділити два основних ступеня – культурологічний та соціологічний [19]. Якщо в культурархеології суспільства давнини розглядалися, на думку В. Ф. Генінга, з погляду їхнього культурного стану, то завданням соціоархеології є дослідження закономірностей їх соціально-економічного розвитку, які передбачають і культурну характеристику цих суспільств.

Період культурархеології, що відображав формування емпіричної бази археологічного знання, обумовив і певний емпіричний підхід до формування в тих чи інших варіантах поняття АК (археологічної культури) як, насамперед, сукупності археологічних пам'яток, що мають споріднені риси, поширені на певній території в певний проміжок часу. В період соціоархеології категорія АК розглядається В. Ф. Генінгом як відображення соціальної системи, як аналог СІО-ЕО (соціально-історичного організму – етносоціального організму) [20].

В основу теорії соціоархеології В. Ф. Генінга покладено концепцію системності соціально-історичного організму. Ряд дослідників вказував, що по відношенню до археологічних матеріалів системний підхід дає змогу лише ставити завдання їх загального упорядкування та логічної організації. Зокрема В. М. Массон наголошував, що системний підхід в археології має методичне значення, до того ж певним чином обмежене [21].

У межах системного підходу до аналізу культури як соціального явища створювався штучний поділ культурного процесу на матеріальний та духов-

ний; термін «культура» використовувався в ряді наук на різних процедурних рівнях. Згодом розвиток філософсько-культурологічної думки виявив обмеженість такого підходу до аналізу культури. Його недоліком була, насамперед, орієнтація здебільшого на результативний характер явищ культури, тоді як проблеми, пов'язані з творчим процесом, багатогранністю вимірів культури, залишились поза увагою. Витоком, який зумів об'єднати різні погляди на розкриття сутності культури, став діяльнісний підхід, котрий дав змогу створити різнобарвні моделі культури як цілісної системи. Він акцентував увагу на дослідженні як соціальних, так і аксіологічних аспектів культури. Нині в основі багатьох наукових досліджень є відмова від суто діяльнішої парадигми і перехід до чіткого розрізнення буттєвих (структурно-функціональних) і дієвих (суспільно-особистісних) чинників становлення соціокультурних цілостей, соціуму взагалі; використання принципу інтеграції соціально-антропологічного та культурно-антропологічного підходів.

Така ситуація свідчить про необхідність перегляду ряду положень та висновків В. Ф. Генінга щодо специфіки періодів розвитку вітчизняної археології.

Культурологічна та соціологічна інтерпретації в структурі археологічного пізнання

Особливості формування і функціонування археології визначили її кризові ситуації в теоретичних аспектах.

Проблемна ситуація сучасної соціоархеології, на думку В. Ф. Генінга, склалася в результаті виникнення протиріч між принципами фундаментальної теорії археологічного знання, які базуються на вченні про суспільні формації, та системою методологічних установок, що в більшості своїй зберегли культурархеологічну спрямованість [22]. В. Ф. Генінг також констатує, що «хоч як це парадоксально, особливо з 50-х рр., замість подальшого поглиблення розробок соціологічного характеру спостерігається зростаюче вживання понять та категорій культурологічного характеру» [23]. На думку ж В. М. Массона, з кінця 70-х рр. XX ст. в радянській археології розвивається культурологічний напрям інтерпретації археологічних матеріалів, які є виборкою реально існуючої раніше культури (в культурологічному розумінні цього терміна) в її предметно-продуктивному аспекті [24].

Розглядаючи процедуру наукового аналізу в археології, В. М. Массон підкреслює, що необхідно диференціювати різні види пояснень археологічних матеріалів, кожен з яких вимагає специфічного підходу і відповідно методичних прийомів обробки та аналізу матеріалів [25]. Він розглядає археологічну, соціологічну та культурологічну інтерпретації (мал. 1). Археологічна інтерпретація є обов'язко-

вим попереднім етапом для подальших соціологічних та культурологічних реконструкцій.

Працюючи над культурологічними реконструкціями в археології, В. М. Массон приділяє увагу насамперед феномену культури, динаміці та внутрішньому змісту процесу культурогенезу, культурному прогресу. На його думку, культурологічні аспекти мають велике значення в дослідженні за матеріалами археології процесу формування перших цивілізацій. Археологія може особливо яскраво розкрити речовий світ культури, саме тому дослідник наголошує на необхідності приділяти увагу предметній формі передачі соціального досвіду. Згідно з В. М. Массоном, культурологічна інтерпретація - це насамперед реконструкція побуту та способу життя, тобто повсякденного життя, взятого в сукупності його різноманітних сфер (від виробничої діяльності та участі в суспільно-політичному житті й до побуту та дозвілля) [26]. Автор підкреслює, що саме спосіб життя дозволяє вивчати загальні тенденції, включаючи і соціально-економічні, в їх конкретній різноманітності.

До соціологічної археології В. М. Массон відносить питання реконструкції економічних, суспільних та ідеологічних структур давніх суспільств на основі археологічних матеріалів [27].

Пізнання суспільства, на погляд В. Ф. Генінга, є пізнанням системи в структурному зрізі (сукупності різних сфер соціальної діяльності людей) та в ієрархічному аспекті (рівні абстрагування соціальної дійсності). Дослідник виділяє виробничу, суспільну, побутову, духовну та етнічну сфери (об'єктна диференціація), що вважає результатом наукового абстрагування, оскільки в дійсності всі сфери є нероздільними в повсякденному бутті, яке характеризує як спосіб життя [28]. Розглядаючи соціальну організацію в аспекті ієрархічності закономірностей різних рівнів, В. Ф. Генінг виділяє: 1) біосоціальний та антропосоціальний рівні; 2) рівень організації формацій; 3) рівень конкретно-історичних суспільств (рівень соціально-історичних організмів, рівень первинних соціальних колективів, рівень сім'ї та індивідів) [29]. Рівень первинних соціальних колективів і рівень сім'ї та індивідів автор називає рівнями способу життя.

Диференціація археологічного пізнання має, згідно з В. Ф. Генінгом, вихідну (джерелознавчий та орієнтаційний ступені), історичну (ступінь реконструкції способу життя, системно-історичний ступінь) та соціологічну стадії [30]. Формування фактологічної бази археологічних досліджень - основне завдання джерелознавчого ступеня, який забезпечує логічні зв'язки між матеріальною категорією «археологічні пам'ятки» та ідеальною - «археологічні джерела», а завдання орієнтаційного ступеня - здійснити первинну просторово-часову орієнтацію артефакту. Щодо археологічних досліджень на рівні способу життя, то основний їх зміст В. Ф. Генінг

* * *

одягом та предметами повсякденного вжитку то-що частково відносять до способу життя як системи [31].

Аналізуючи операції інтерпретаційного рівня археологічного дослідження, запропоновані В. М. Масоном, В. Ф. Генінг вказує, що виключення етнокультурних реконструкцій (етнічних зв'язків, побуту та способу життя) зі сфери соціології є, на його думку, незрозумілим [32]. На наш погляд, соціологія вивчає безпосередні форми об'єднання людей у стійкі колективи (соціуми, соціальні групи) та питання взаємодії між ними, а культурологія досліджує комплекс нормативно-регулятивних, ціннісно-змістових, знаково-комунікативних та соціально-відтворюючих механізмів і засобів, які забезпечували колективний характер форм життєдіяльності людей і процедуру передачі соціального досвіду між поколіннями [33]. Культурологічну та соціологічну реконструкції в археології відрізняють не складові елементи об'єкта археологічного пізнання, а насамперед специфічні підходи, методи та способи дослідження.

У межах кожної соціальної та гуманітарної науки можна виділити певне поле досліджень, які стосуються роботи екстраутилітарних, ціннісно-нормативних механізмів організації, регуляції та комунікації людей у відповідних сферах життєдіяльності, а також способів їх репродукування між поколіннями. Цей ракурс наукового узагальнення може бути названий культурологічним [34].

У будь-якій сфері пізнання видів та форм людської життєдіяльності, крім рівнів філософських та предметних узагальнень, можна виділити і специфічний рівень соціокультурних узагальнень. На цьому рівні досліджуються історія певного виду діяльності (генетично-хронологічний аспект), психологія (психічно-діяльнісний аспект), соціологія (структурно-функціональний аспект) та культура (ціннісно-нормативний і семантико-комунікативний аспекти) [35]. Ці ракурси соціокультурних узагальнень акцентовані, насамперед, на проблемі суб'єкта діяльності, на мотивації, організації та екстраутилітарній регуляції його участі в процесі.

У дусі свого часу В. Ф. Генінг підкреслював основне значення соціально-економічних факторів у процесі формування соціального організму; формально-стадійний аналіз соціальної структури він розглядав, про що згадувалося вище, як завершальну стадію археологічного пізнання. Адекватне осмислення соціокультурного розвитку в межах суто стадійної парадигми на сьогоднішній день у край неможливе. Запропонований Ю. В. Павленком підхід, заснований на принципах стадійності, полілінійності та цивілізаційної дискретності соціокультурного процесу [36], дає змогу, ймовірно, переглянути можливості реконструктивних розробок в археології.

Аналіз сучасного етапу розвитку археології дозволив Ю. М. Захаруку зробити висновок про те, що археологічна наука знаходиться на перехідному від емпіричного до теоретичного етапі свого розвитку, про що свідчить відсутність уніфікованої археологічної термінології та понятійного апарату, а також теоретичного обґрунтування методів, які використовуються в археології, та загальної археологічної теорії [37].

Розглядаючи проблемну ситуацію 60-70-х рр. XX ст. (у деяких працях - 60-80-х рр. XX ст.) [38] в соціоархеології, В. Ф. Генінг вбачає вихід в активному розвитку досліджень в галузі методології археології поряд з широкою постановкою соціально-історичних проблем у конкретно-історичних розробках [39].

У спільній праці В. І. Гуляєв та В. С. Ольховський говорять про проблемну ситуацію в 70-80-ті рр. XX ст., вказуючи, що на нинішньому етапі дослідження речознавчий аналіз, характерний для традиційної археології, вичерпує себе, і спеціаліст-археолог вступає в іншу сферу інтерпретації, яка вимагає не тільки спеціальних знань у ряді гуманітарних дисциплін (від мовознавства і логіки до етнології та філософії), а й спеціальної методики поєднання найрізноманітніших джерел [40].

Варто відзначити, що в тому ж збірнику, де публікувалася згадана вище стаття, інший автор пише, що в останні 10-15 років сформувалося «міфотворче» направлення, яке намагається пояснити сутність давніх обрядів через фольклорні, міфологічні та етнографічні матеріали пізніших епох [41]. Правда, це твердження відразу піддали критиці, показавши, що дослідник сам собі суперечить, використовуючи в цій праці той самий метод пізнання [42].

С. Ж. Пустовалов зауважує, що в останні два десятиліття (80-90-ті рр. XX ст.) загальний розвиток археологічної науки характеризується як змагання між культурархеологією і соціоархеологією [43]. Характеризуючи сучасний стан розвитку степової курганної археології доби бронзи, він вказує, що разом з позитивними тенденціями існує небезпека, пов'язана з відмовою від реконструктивних робіт, переходом наречознавство і навіть антикваризм [44].

Виступаючи на круглому столі «Відродження традицій і перспективи російської археології», Л. С. Клейн підкреслює, що у функціональному плані найбільших збитків радянська археологія зазнала від злиття археології з історією; наголошує на необхідності суттєвих перемін у змісті археологічної науки та на першочерговому завданні - розвитку теоретичної археології [45].

Отже, ряд дослідників вказує на затяжну проблемну ситуацію в археології, яка нині розвивається по інерції в старих напрямках. Методологічні розробки відділу/сектора теорії та методики археології Інституту археології НАН України у 80-ті - на

початку 90-х рр. XX ст., які базуються насамперед на концепції системності соціально-історичного організму, та інших наукових центрів з позицій сьогодення потребують перегляду.

Теорія культурно-історичного процесу, що ґрунтується на принципах стадійності, полілінійності та цивілізаційної унікальності, могла б, ймовірно, функціонувати поряд з іншими теоріями як теоретично-методологічна основа пізнання на рівні ряду конкретних дисциплін.

На наш погляд, необхідно також звернути увагу на поширення з середини 80-х рр. XX ст. ідеї розвитку нової галузі знання - реалогії, що мала б з'ясувати особливу сутність речей, їх власний, нефункціональний сенс, незалежний від утилітарного призначення, товарної вартості, естетичних достоїнств тощо [46]. Культурологічне тлумачення поняття «річ» значно відрізняється від розуміння його традиційною археологією. Всі культурні фор-

ми як комплекси специфічних ознак та рис усякого культурного об'єкта (явища) мають семантичні параметри. Це одна з іманентних якостей усякої форми, яка визначає її культурність і враховуючи яку поділ об'єктів культури на матеріальні та духовні втрачає сенс. Будь-яка річ, крім чисто утилітарної функції, має риси знаку, який не лише індивідуалізує (маркірує) об'єкт як певний артефакт, а й інформує оточуючих про безліч атрибутивних параметрів даного об'єкта. Варто нагадати, що В. Ф. Генінг, розглядаючи риси артефактів, називає і асоціативність - властивість нести інформацію про всі сторони системи, в тому числі й ті, які не мають прямого відношення до функції артефакту [47]. Отже, коли деякі дослідники й нині питання інтерпретації археологічних джерел виносять за межі археології, підкреслюючи, що вона є речознавчою, то вони з точки зору реалогії та культурології суперечать самі собі.

1. Rouse J. Introduction to prehistory.- London, 1972; Клейн Л. С. К разработке процедуры археологического исследования // Предмет и объект археологии и вопросы методики археологических исследований / Материалы симпозиума методологического семинара ЛОИА АН СССР.- Л.: Наука, ЛО, 1975.- С. 42-44; Лебедев Г. С. Системное описание археологической культуры // Там само.- С. 56-58.
2. Напр.: Генінг В. Ф. Объект и предмет науки в археологии.- К.: Наук, думка, 1983.- 224с; Генінг В. Ф. Структура археологического познания (проблемы социально-исторического исследования).- К.: Наук, думка, 1989.- 296 с; Генінг В. Ф., Генінг В. В. Очерки философии социоархеологии. Проблема обоснования социоисторических исследований в археологии.- К.: МСНИП «Теллус», 1992.- 250 с; Захарук Ю. Н. Методологические проблемы археологической науки: Автореф. дис. докт. ист. наук.- М., 1981.- 29 с; Массон В. М. Первые цивилизации.- Л.: Наука, ЛО, 1989.- С. 13-32; Массон В. М. Исторические реконструкции в археологии.- Фрунзе: Илим, 1990.- 94 с.
3. Напр.: Семёнов С. А. Системный подход и «Аналитическая археология» Д. Кларка // Предмет и объект археологии и вопросы методики археологических исследований / Материалы симпозиума методологического семинара ЛОИА АН СССР.- Л.: Наука, ЛО, 1975.- С. 23-29; Клейн Л. С. О сущности и границах «Аналитической археологии» // Новейшие открытия советских археологов: Тез. докл. конф.-К., 1975.- Ч. III.- С. 19-22; Добролюбовский А. О. Характеристика теоретических разработок в зарубежной дескриптивной археологии // Новые методы археологических исследований.- К.: Наук, думка, 1982.- С. 61-73; Массон В. М., Бочкарёв В. С. К характеристике теоретических разработок зарубежной археологии // КСИА.- 1978.- Вып. 152. Вопросы теории и методологии археологической науки.- С. 36-43; Добролюбовский А. О. Критический обзор основных концептуальных представлений в зарубежной археологии // Археология и методы исторических реконструкций.- К.: Наук, думка, 1985.- С. 106-119; Павленко Ю. В. Концепция происхождения цивилизации К. Ренфрю и некоторые проблемы становления раннеклассовых социальных организмов // Там само.- С. 119-136; Массон В. М. Исторические реконструкции в археологии.- Фрунзе: Илим, 1990.- С. 72-87; Колесников М. А. Реконструкция процессу формирования археологической пам'ятки (досвід побудови теорії середнього рівня в сучасній археології) // Теорія та практика археологічних досліджень.- К.: Наук, думка, 1994.- С. 129-158.
4. Clarke D. L. Analytical archaeology.- London: Methuen and COLTD, 1968.- 684 p.; Clarke D. L. Models and paradigms in contemporary archaeology II Models in Archaeology I Ed. Clarke D. L.- London, 1972.- P. 1-60.
5. Binford L. R. Archaeological Perspectives II New perspectives in archaeology I Ed. Binford S. R., L. R.- Chicago: Aldine, 1968.- P. 5-32; Binford L. R. An Archaeological Perspective.- Chicago, 1972.- 207 p.
6. Гараєн Ж. К. Теоретическая археология.- М.: Прогресс, 1983.- 296 с. Galley A. L'archéologie demain.- Paris, 1968.
7. Renfrew C. Approaches to social archaeology.- Edinburg, 1984.
8. Массон В. М. Исторические реконструкции в археологии.- Фрунзе: Илим, 1990.- С. 79.
9. Алёкшин В. А., Буяков Ю. Ф. Хроника // Древние цивилизации Востока. Материалы II советско-американского симпозиума.- Ташкент: Фан, 1986.- С. 220.
10. Напр.: Генінг В. Ф. Очерки по истории советской археологии (у истоков формирования марксистских теоретических основ советской археологии. 20-е - первая пол. 30-х годов).- К.: Наук, думка, 1982.- 225 с; Пряхин А. Д. Периоды развития советской археологии // Проблемы истории отечественной исторической науки.- Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1981.- С. 150-156; Пряхин А. Д. Советская археология: периоды и этапы развития.- Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1982.- 72 с; Пряхин А. Д. Первый период развития советской археологии (1917 - сер. 30-х гг.).- Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1983.- 38 с; Пряхин А. Д. Советская археология: периоды развития // Эпоха бронзы восточноевропейской лесостепи.- Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1984.- С. 3-28; Пряхин А. Д. История советской археологии (1917 - середина 30-х гг.).- Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1986.- 288 с; Генінг В. Ф. Актуальні питання сучасного етапу розвитку археологічних знань // Археологія.- 1987.- Вип. 57 - С. 1-9; Генінг В. Ф., Левченко В. Н. Археология древностей - период зарождения науки (кон. XVIII - 70-е годы XIX в.).- К., 1992.- 64 с; Генінг В. Ф. Объект и предмет науки в археологии.- К.: Наук, думка, 1983.- 224 с.
11. Генінг В. Ф. Теоретическое знание в археологии // Методологические проблемы общественных наук.- К.: Наук, думка, 1985.- С. 231-238; Генінг В. Ф. Проблема научной революции в развитии археологического знания // Достижения советской археологии в XI пятилетке / Всесоюз. археол. конф.: Тез. докл.- Баку, 1985.- С. 105-109; Генінг В. Ф. Актуальні проблеми сучасного етапу розвитку археологічних знань // Археологія.- 1987.- Вип. 57.- С. 1-9; Проблемная ситуация в современной археологии I Генінг В. Ф., Смирное С. В., Захарук Ю. Н. и др.- К.: Наук, думка, 1988.- С. 43-55; Генінг В. Ф., Генінг В. В. Очерки философии социоархеологии. Проблема обоснования социоархеологических исследований в археологии.- К.: МСНИП «Теллус», 1992.- С. 57-62; Генінг В. Ф., Левченко В. Н. Археология

- древностей - период зарождения науки (конец XVIII - 70-е годы XIX в.). - К., 1992.- С. 4-7.
12. Генинг В. Ф. Актуальні проблеми сучасного етапу розвитку археологічних знань // Археологія.- 1987.- Вип. 57.- С. 3-4.
 13. Генинг В. Ф., Генинг В. В. Очерки философии социоархеологии. Проблема обоснования социоархеологических исследований в археологии.- К.: МСНИП «Теллус», 1992.- С. 3.
 14. Проблемная ситуация в современной археологии / Генинг В. Ф., Смирнов С. В., Захарук Ю. Н. и др.- К.: Наук, думка, 1988.- С. 26-84.
 17. Генинг В. Ф., Левченко В. Н. Археология древностей - период зарождения науки (конец XVIII - 70-е годы XIX в.). - К., 1992.- С. 3.
 16. Генинг В. Ф. Очерки по истории советской археологии (у истоков формирования марксистских теоретических основ советской археологии. 20-е - первая половина 30-х гг.).- К.: Наук, думка, 1982.- С. 59-67, 77-87, 176-206; Генинг В. Ф. Объект и предмет науки в археологии.- К.: Наук, думка, 1983.- С. 101-106.
 17. Генинг В. Ф., Левченко В. Н. Археология древностей - период зарождения науки (кон. XVIII - 70-е гг. XIX в.).- К., 1992.- С. 3.
 18. Генинг В. Ф. Объект и предмет науки в археологии.- К.: Наук, думка, 1983.- С. 191-196.
 19. Там само.- С. 198.
 20. Генинг В. Ф. Археологическая культура - социально-исторический организм - центральная категория познания археологии (к разработке теории археологической культуры) // Исследование социально-исторических проблем в археологии.- К.: Наук, думка, 1987.- С. 6-35; Генинг В. Ф. Этническая история Западного Приуралья на рубеже нашей эры (пьяноборская эпоха III в. до н. э. - II в. н. э.) - М.: Наука, 1988.- С. 10-17.
 21. Массон В. А. Системный анализ в археологических исследованиях // Предмет и объект археологии и вопросы методики археологических исследований / Материалы симпозиума методологического семинара ЛОИА АН СССР.- Л.: Наука, ЛО, 1975.- С. 53-56.
 22. Генинг В. Ф. Актуальні проблеми сучасного етапу розвитку археологічних знань // Археологія.- 1987.- Вип. 57.- С. 5; Проблемная ситуация в современной археологии / Генинг В. Ф., Смирнов С. В., Захарук Ю. Н. и др.- К.: Наук, думка, 1988.- С. 77.
 23. Генинг В. Ф. Объект и предмет науки в археологии.- К.: Наук, думка, 1983.- С. 195.
 24. Массон В. А. Системный подход и исследование палеоэкономических структур // КСИА.- 1978.- Вип. 152. Вопросы теории и методологии археологической науки.- С. 31, 32; Массон В. М. Основные направления культурно-исторического процесса // Становление производства в эпоху неолита и бронзы.- М.: Наука, 1981.- С. 35-18; Массон В. М. Традиции и инновации в процессе культурогенеза (в свете данных археологии) // Преемственность и инновации в развитии древних культур / Материалы методологического семинара Ленинградского отделения Института археологии.- Л.: Наука, ЛО, 1981.- С. 38-42; Массон В. М. Перспективы культурологических разработок в археологии // Достижения советской археологии в XI пятилетке/Всесоюз. археол. конф.: Тез. докл. Баку, 1985; Массон В. М. Вивчення культурного процесу за археологічними матеріалами II Археологія.- 1987.- Вип. 57.- С. 9-17; Массон В. М. Первые цивилизации.- Л.: Наука, ЛО, 1989.- С. 4, 13-32; Массон В. М. Исторические реконструкции в археологии.- Фрунзе; Илим, 1990.- С. 8, 12-13, 17-53; Массон В. М. Исторический процесс и ритмы культурогенеза // Северо-Западное Причерноморье. Ритмы культурогенеза / Тезисы докладов семинара.- Одесса, 1992.- С. 3-5; Массон В. М. Взаимодействие древних культур и цивилизаций как фактор исторического прогресса // Взаимодействие древних культур и цивилизаций и ритмы культурогенеза/ Материалы методологического семинара.- СПб., 1994.- С. 5-8.
 25. Массон В. М. Первые цивилизации.- Л.: Наука, ЛО, 1989.- С. 15-16; Массон В. М. Исторические реконструкции в археологии.- Фрунзе; Илим, 1990.- С. 12-13.
 26. Массон В. М. Вивчення культурного процесу за археологічними матеріалами II Археологія.- 1987.- Вип. 57.- С. 11; Массон В. М. Первые цивилизации.- Л.: Наука, ЛО, 1989.- С. 18-19; Массон В. М. Исторические реконструкции в археологии.- Фрунзе; Илим, 1990.- С. 43.
 27. Массон В. М. Исторические реконструкции в археологии.- Фрунзе; Илим, 1990.- С. 54-71.
 28. Генинг В. Ф. Структура системы археологического знания. (К вопросу о методологическом анализе уровней знаний в археологии.) // Методологические и методические вопросы археологии.- К.: Наук, думка, 1982.- С. 15-17; Генинг В. Ф. Археологическая культура - социально-исторический организм - центральная категория познания археологии (к разработке теории археологической культуры) // Исследование социально-исторических проблем в археологии.- К.: Наук, думка, 1987.- С. 23-24.
 29. Генинг В. Ф. Структура системы археологического знания. (К вопросу о методологическом анализе уровней знаний в археологии.) // Методологические и методические вопросы археологии.- К.: Наук, думка, 1982.- С. 12-14; Генинг В. Ф. Археологическая культура - социально-исторический организм - центральная категория познания археологии (к разработке теории археологической культуры) // Исследование социально-исторических проблем в археологии.- К.: Наук, думка, 1987.- С. 26-28.
 30. Генинг В. Ф. Структура системы археологического знания. (К вопросу о методологическом анализе уровней знаний в археологии.) // Методологические и методические вопросы археологии.- К.: Наук, думка, 1982.- С. 17-37; Генинг В. Ф. Археологическая культура - социально-исторический организм - центральная категория познания археологии (к разработке теории археологической культуры) // Исследование социально-исторических проблем в археологии.- К.: Наук, думка, 1987.- С. 29-31; Генинг В. Ф., Генинг В. В. Очерки философии социоархеологии. Проблема обоснования социоархеологических исследований в археологии.- К.: МСНИП «Теллус», 1992.- С. 137-141, 149-171; див. також: Генинг В. Ф. Проблема творстизации научного знания в археологии // Новые методы археологических исследований - К.: Наук, думка, 1982.- С. 19-21; Генинг В. Ф. Объект и предмет науки в археологии.- К.: Наук, думка, 1983.- С. 200-203; Генинг В. Ф. Структура археологического познания (проблемы социально-исторического исследования).- К.: Наук, думка, 1989.- С. 224-270.
 31. Флиер А. Я. Культурология для культурологов. Учебное пособие для магистрантов и аспирантов, докторантов и соискателей, а также преподавателей культурологии.- М.: Академический Проект, 2000.- С. 245-247.
 32. Генинг В. Ф. Структура археологического познания (проблемы социально-исторического исследования).- К.: Наук, думка, 1989.- С. 206.
 33. Флиер А. Я. Вказ. праця.- С. 37-38.
 34. Там само.- С. 34-49.
 35. Там само.- С. 47-48.
 36. Павленко Ю. В. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства: Навч. посібник для студентів гуманітарних факультетів вищих навч. закладів.- К.: Либідь, 1996.- 360 с.
 37. Захарук Ю. Н. Вказ. праця.
 38. Напр.: Проблемная ситуация в современной археологии / Генинг В. Ф., Смирнов С. В., Захарук Ю. Н. и др.- К.: Наук, думка, 1988.- С. 48.
 39. Генинг В. Ф. Актуальні проблеми сучасного етапу розвитку археологічних знань // Археологія.- 1987.- Вип. 57.- С. 8.
 40. Гуляев В. И., Ольховский В. С. Погребальные памятники и погребальная обрядность: проблемы анализа и интерпретации // Погребальный обряд. Реконструкция и интерпретация древних идеологических представлений.- М.: Изд. фирма «Восточная литература» РАН, 1999.- С. 12.
 41. Гей А. Н. О некоторых символических моментах погребальной обрядности степных скотоводов Предкавказья в эпоху бронзы // Там само.- С. 79.

42. Пустовалов С. Ж. Курган «Тягунова Могила» и проблемы колесного транспорта ямно-катакомбной эпохи в Восточной Европе // *Stratum plus. Cultural Anthropology. Archaeology.* - 2000, - №2. - С. 316.
43. Пустовалов С. Ж. Степова курганна археологія доби бронзи: підсумки та перспективи // Національний університет «Києво-Мошлянська академія». Магістеріум.-Вип. 5. Культурологія.- К.: Стилос, 2000.- С 125.
44. Там само.- С. 130.
45. Клейн Л. С. Российская археология на переломе // Церковная археология / Материалы Первой Всероссийской конференции: В 3-х ч. - Ч. 3. Памятники церковной археологии России.- СПб-Псков, 1995.- С. 86-105.
46. Этшнейн М. Искусство - наука о вещах // Декоративное искусство СССР.- 1985.- № 6.- С. 21-22, 44.
47. Геннио В. Ф. Заметки к построению теории археологической культуры (АК) // Археология и методы исторических реконструкций.- К.: Наук, думка, 1985.- С. 60-61.

Bondarets O. V.

TO THE SPECIFICS OF THE HISTORY OF THE ARCHAEOLOGICAL SCIENCES' DEVELOPMENT

Some important tendencies of the development of the foreign archaeology, the peculiarity of the formation and functioning of the native archaeology signified its modern state.

Author investigates periods of the development of archaeological sciences that were distinguished by V.F. Gening; analyzes procedure of scientific analysis in archaeology, paying attention to the culturological and sociological reconstructions, to the level of the socio-cultural generalizations.